

RÜZGÂRIN PEŞİNDEN

F. Torinî Xalkonî

18 Mart 2017 – Ezkime.com

Bu makale çok sınırlı kaynak derlemesine dayanmaktadır. Bu yüzden yazı boyunca öne sürülenlerin çok daha fazla bir çalışma gerekmektedir. Eldeki veriyi, tekil de olsa, belki başka çalışmalara vesile olabilir umuduyla işleme ihtiyacı duyuldu. Bu araştırma, İç Anadolu Kürtleri arasında yapılan bir derleme esnasında karşılaşılan ve bir kuş ismi olan 'SARTUNG' ile başladı. Bu terimin, hem lengüistik ve hem de tarihsel yönü ele alınarak, diğer dillerle olan bağlantılarının saptanmasına gidildi. Özellikle, sartung kelimesinin bileşenlerinden, “*tung / tûng*” sonetine odaklanılmıştır: kelimenin semantik özelliği, bölge diliyle temas ettiği muhtemel tarihsel dönem ve coğrafya sorgulanılmıştır.

SARTUNG

Sartung kuşları, yuvalarını genellikle ağaç kovuklarına, duvar deliklerine ve kaya oyuklarına yaparlar. Sartung kuşların bir özelliği de belli dönemlerde, bir süre kayıplara karışırlar ve yeniden görünmesiyle tanınırlar. Bu kuş, kuzey Kürdistan Kürdler'inde farklı kelimeler altında isimlendirilir: *hudhud*, *dîksilêman*, *hophopik*, *dunikul* ve *silêmanê dunikul* gibi.^[1] Sartung, Xalîkan Kürdlerinden derlenmiş olmasına rağmen bölgede bile hemen hemen unutulmuş bir kavramdır. Çalışma bu terimin kök araştırmalarına dayandığı için, diğer bir kaç dilde bu kuşun adlandırılmalarına, anlamlarına ve nasıl şekillendiklerinin incelenmesi veya bilinmesi gerekmektedir. Sartung kuşu, gökkuzgunumsular takımının, ibibikgiller familyasında yer alan tek kuş türüdür. Türkçe: İbibik veya çavuş kuşu, İngilizce: Hoopoe, Azerice: Şanapipik, Arapça: Hudhud, Romence: Pupăză, Rusça: Hop, Fransızca: Huppe fasciée, Farsça: Hop / Shanhbsr / Solomon kuşu ve bilimsel olarak da "Upupa epops" adlandırılmaktadır.^{[2][3][4]}

Xalîkan'a ait nitelendirme ise iki

kelimeden oluşur: “**sar**” Kürdçe (Kurmanci) “**ser**” baş ve “**tung**”. Xalikanlı'ların, bu kuşa neden bu ismi verdikleri ilgiye değerdir. Xalîkan'da Sartung kuşu, hûdhûd kuşu *olarak da* bilinir. Dini sohbetlerde hûdhûd kuşunun Milattan önce 10. yüzyılda yaşadığı kabul edilen Davud Peygamber'in oğlu Sultan veya Hz. Süleyman ile nasıl dile geldiği anlatılır. Bu hikayelerinin çoğu Xalîkan'ın din eğitimi almış, Hoca ve Mollaları tarafından evlerde, eski köy odalarında, kitaptan veya sözlü olarak aktarılmış.

Daha da ötesi Sultan Süleyman ve ibibik kuşu arasında geçenler tüm Orta Doğu'da sözlü edebiyatın da popüler temalarından birisi olmuştur. Örneğin, Süleyman, bir yolculuğu esnasında güneşten rahatsız olur. Bu arada ibibik kuşları bunu fark eder ve onun üstünde çadır şeklinde bir gölge oluştururlar, onu güneşin kızıışmasından ve ona zarar vermesinden kurtarırlar. O da onları ödüllendirmek ister

ve dileklerini sorar. İbibik kuşları da başında altından bir taç konulması isterler. Kral'ın uyarılarına (altın taçları ileri de onlara sorun olacağını veya zarar vereceğini) rağmen, taçı alıp giderler. Gel zaman, git zaman, Hudhud kuşları tekrar, Kralın yanına giderler ve ona, avcılarının taçları için onları öldürdüklerini, artık taçları geri vermek istediklerini söylerler. Sultan da onların yardımlarını unutmaz ve taç yerine her birine, tüylerden ibikler verir.^[5]

İran Mitolojisinde ise sartung kuşu, Şanesar / Hoopoe (Hoopoe, Shanhbr / شانه‌پسر) olarak adlandırılmış ve taraklı tepeliğiyle tanınan bir kuş türüdür. Bir efsaneye göre, evin güzel gelini çıplak aynanın karşısında, saçlarını tarar iken, kayınpederi tarafında görülür; utanır, bu olayı haz edemez ve şanesar (başında tarak ile) kuşu olup kayıplara karışır. Bundan dolayı, şanesar kuşun başındaki tüyler, hala o tarağı temsil ediyormuş. Bu kuşun farklı isimleri, Fars dilinde de bulunmaktadır.

Sartung kuşu ile ilgili efsaneler, Kürdler arasından da sözlü anlatımlarda değişik varyantlarla geçmektedir. Bu tür hikayeler, taç ile tung arasında bir ilişkinin olup olmadığı hakkında fikir verebilir. Örneğin, sartung kuşu, "Hop" adı ile klasik Çin şiirlerinde cennetin ve ilkbaharın habercisi ve güzelliğinden dolayı mutluluk kuşu olarak işlenmiş. Xalikan sartung kuşu içinde benzer bir hikayenin olması gerekmektedir.

TUNG 东

Sartung ismindeki tung eki veya terimi, Xalikan'da kullanılan “*Li sar tang-tungê çû.*” deyiminde de geçer. Deyim, baş aşağıya gitmek veya başarısız olmak, düşmek veya hayatta hiç bir şey yapmadan vefat etmek / gitmek / kaçmak, kim vurdu ya gitmek gibi bir çok durumlarda kullanılmaktadır. Bu ifade dışında hiç bir yerde, tung kelimesi, Xalîkî⁽ⁱ⁾ veya Xalîkanlı'ların dilinde geçmez. Bu deyimde dikkat çeken diğer bir veri ise, tung ve tang kelimelerin bir kombinasyon içinde kullanılmalarıdır. Tang *dar*, tangî sıkıntı / darlık, biraz veya çok az; *sartangî me ke* “sıkıntı yapma”; *sari kete tangî* “başı dara girdi” gibi durumlarda kullanılmaktadır. Bu deyim yine Xalîkanlı'lar tarafında sık sık kullanılan; “*Taxt-toc vargere. / Text û tac vergere.*” deyimini ki, beddua (ailen ve mülkün devrilsin, yok olsun) olarak kullanılmaktadır. *Taxt* “taht, hükümdarlık” ve *tac* “taç” terimlerinden oluşur; “*tahtın ve taçın, hanedanlığın devrilmesini istemek*” anlamına gelir ki, *text-tac* kombinasyonu, *tang-tung* ile aynı olma özelliğine sahip, aynı tema içinde ve birbirlerinin sinonimleri olarak da görülebilir.

Tung manasına yakın ve onun sinonimi olarak gösterilebilecek kelime “tûmik” tepecik, yükseklik, toprak yığını; “tûmg” koyunların başındaki yün tüylere “sartûmig/k” terimleridir. Bu çalışmada, *tûmsek* ve *tunguz*⁽ⁱⁱ⁾ gibi benzer kavramlar, araştırma yönünün seçilmesinde veya karar⁽ⁱⁱⁱ⁾ alınma yönünü etkileyecek verilerdir. Çünkü, “m, g” veya harflerin yerlerin veya seslerin değişim / dönüşümü (*m, k* → *n, g*)

-
- i Xalîkî veya dili; Xalîkanlı'ların konuştuğu Kurmancî ağızı olarak ele alınabilir. Standart Kürdçe yanında değişik bölgelerin veya şivelerin incelenmesi, tespit edilmesi hem etimolojik çalışmalara ve hem de standart bir dilin gidilmesine ve gelişmesine yardımcı olacaktır. Xalikan topluğu büyük bir coğrafya dağılmıştır.
  - ii Tunguz: doğu Sibiry'a'da yaşarlar ve Moğollar'dan ve Türklerden farklı olarak tanınırlar. Tungus kelimesi, Tunguşça'da “erkekler” anlamına gelen “Donki” gelmektedir.
  - iii Karar alma / karar-ağacı (decision-tree) sürecinde alternatifler ve seçenekleri görüntülemek için bir modeldir. Özellikle operasyon araştırmalarında ve karar analizinde kullanılmaktadır. Sosyal bilimlerde de veya toplumsal konularda da yavaş-yavaş, “evet veya hayır” biçiminde kullanılmaktadır.

uygulandığında, tahminlerin sonuna gelinir veya aşağıdaki sunulmuş bulgulara, tespitlere ve verilere ulaşılması imkansızlaşır. Bu gibi örnekler çoğaltılabılır. Mesela, Endonezya'daki Sunda boğazı'ndaki Java ile Sumatra arasında, terk edilmiş Sertung adasının adı gibi.

Tung teriminin ilginç çağrışımlarından biri olarak, Çince tong-tong, veya tung-ağacın ismi, yön olarak 'doğu', TUNG HU'lar (bir kavim adı) ve bir kaç eş anlamlar olarak ön plana çıkmaktadır (*bkz tablo 1*).^[6] Tung-ağacı, güney Çin'de hariç, Burma ve Vietnam, "Vernikya Fordi / yağlı-ağacı" sütleğengiller familyasıdır. Küçükten, orta veya bir kaç metreye kadar büyüyen ve yayılan bu ağaç, bir taç şeklini andırmasından dolayı taç ağacı olarak da bilinmektedir. Şayet, sadece bu veriden yolla çıkılırsa, Sartung kuşunun, başındaki tüylerin, bu ağacın biçimde esinlenerek veya mecazi olarak başı yağlı kuş, bu kuşu adlandırmış olma ihtimali veya hikayesinin bu yöne doğru gideceği gözükmektedir. Yanısıra, eskiden *taç* kelimesinin sinonimi, *tung* olarak da kullanılmaktaymış, sonucu çıkar. Xalikanlı'ların, şimdiki yerleştikleri bölgede, Karacadağ'da^(iv), yaklaşık olarak 180-200 yıl yaşamaktadırlar.^[7] Şayet bu kelimeyi, göç etmek zorunda kaldıkları yerlerden değil de, günümüzde yerleştikleri bölgeden almış olsalar, Osmanlıca'da tung terimi veya o coğrafya da tung ağaca benzer bir ağaç türünün olması gerekiyordu. Kürdçe sözlüklerde ise, tung kelimesine karşılık gelen anlamlar veya terimler: mühür, tungsten veya tûng yazılış biçimi içinde; akaç, büz ve künk.

Sartung kuşun ismindeki *tung* kelimesine doğrudan veya dolaylı olarak başındaki tüylerden dolayı, bir Kralın / Sultanın tacına veya bir ağacın biçimine benzetilmiş olduğu buraya kadar işlenen verilerden çıkarılmaktadır. Bu araştırmanın ilk çıkış noktası olan Sartung kelimesi ve "Li sar tang tung-ê çû." deyimi ile birlikte, bu araştırmanın devam ettirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, tang ve tung terimlerin köklerinin, neden ve nerede kullanıldıkları veyahut hangi döneme işaret ettiklerinin tespiti, bu araştırmanın sonuç kısmına yardımcı olacaktır.

<i>Kurdî (Kurmancî)</i>	<i>English</i>	<i>Çince</i>
Navnişaneke; navekî mêrekî.	A surname; a man's name.	tung
wekî hev	the same	tung
zeif, qels / terpilî sade, asan / ehmaq	weak / feeble simple / stupid	Lung tung.
cemedî / parçeyek cemedî	İce / a piece of ice	Ping tung
rojhilat, başûr, rojava, bakûr, navin	east, south, west, north, centre	tung , nan, se, pih, chung
Meha paşî-a zivistanê, anjî meha paşî-a salê.	The last month of winter, or the last month of the year.	Ke tung.
Dakeve rêza 18'an.	Down to the eighteenth rank.	Hea shih pa tang .
Mirovekî xudanê behremendê remakî	A man possessing a mediocrity of talent.	Chang tang teih jin.
Di navîn de.	In the middle.	Tang chung.
Wezîrekî bingehînên dewletê.	A principal minister of state.	Chung tang.

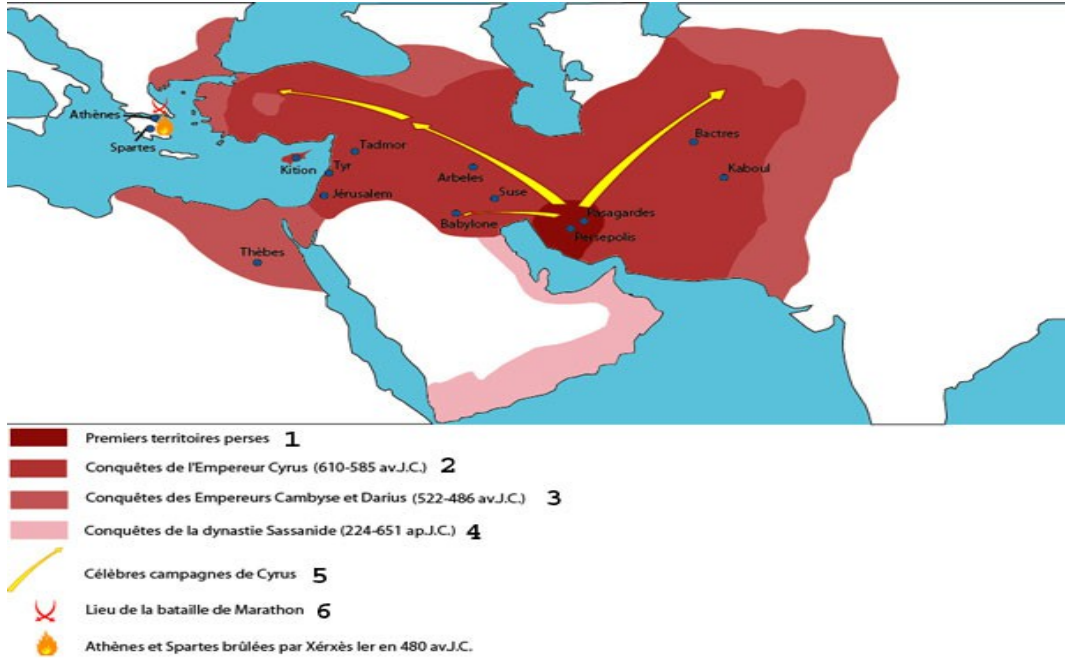
Tablo 1: Dictionary of the Chinese Language – Morrison – Çince sözlüğünden alınmıştır.

iv Karacadağ (Xalikan), Türkiye - Konya vilayetinin Kulu ilçesine bağlı ve adını bölgedeki yakın dağ isminden almış.

TANG 唐

Tang kelimesinin kökeni veya benzerlikleri, Çin dilinde ve tarihinde rastlanılmaktadır. İki önemli veriden birisi, tarihsel özelliğini Tang hanedanlarının (唐朝), adında görülmektedir. Bu hanedanlık (618 – 907), Sui hanedanının ardından kurulmuş ve yaklaşık olarak 289 yıl sürmüştür.^[8] Bu hanedanın ismi ile, Xalikan'ın deyimi arasındaki bağlantının kurulması için üçüncü aracın veya Kürdlere ait o dönemde bir devletin, yada o devletin etkisi altında olması gerekmektedir. Bu profile en yakın, eski Fars devleti olarak bilinen Sasani imparatorluğudur.

Sasani devleti, ikinci Fars İmparatorluğu (224 – 651) olarak tarih de yer almaktadır.^[9] Bu hanedanlığın çok geniş bir coğrafyaya yayılması ve büyümesi, bir çok saldırı altında kalmasına neden olmuştur. Bizans gibi bir çok imparatorlukla savaşmak zorunda kalması, giderek yıpranması ve 633 ve 656 yılları arasında, son olarak Arapların fethi ile birlikte son bulmuştur.^{[10][11][12]} Bu devletin son hanedanı olan Yazdegirtin (III. Yazdegerd) oğlu III. Piroz (Peroz), bir kaç soylu İranlı ile birlikte, Çinin Tang İmparatorluğuna kaçmak mecburiyetinde kalır. Tang'ın eski kitabına göre, Piroz Sasani devletinin egemenliği altında olan, şimdiki Zaranj/c ve Afganistan'ın ülkelerin veya eyaletlerin bir yöneticisi olarak yer almış. Piroz, Yazdegerd imparatorluğun devasa hazinesinin büyük bir kısmını ülkesi Sasani'de bırakmak zorunda kalarak Tanga'ya (doğuya) kaçtı.^{[13][14][15]} Arap İslam istilasına uğrayan Sasaniler sadece toprak değil böylece, Araplara büyük bir servet bırakmış oldular. Sasaniler bu yüzden, kaynakların tükenmesi, güçsüz ve parçalanması ile birlikte baş üstü gitmesi ve bir daha toparlanamaması sonunu getirmiştir. Bazı kaynaklarda bu durum şöyle ifade edilmiştir: sadece soylular ve tımarlı birlikleri ile kalan Sasani İmparatorluğu, bir kaç sene süreli Arap ordularının istilasına maruz kalan Yazdegerd, yanındaki soyluları ile birlikte kuzeyde Horasan vilayetinin iç taraflarına kadar kaçtı.^[16]

Figür 1: İlk Farşların hükmettiği bölgeler (I); İmparator Kıros / Kûrôş / Cyrus (585–610 M.Ö.) Fetihleri (II); İmparator Darius / Xerxes Dârayawauş Fetihleri (486–550 M.Ö.) & Kambises / Cambyses / Kambüjia (530–559) (III); Sasani hanedanının Fetihleri (651-224) (IV); Kambises, ünlü askeri operasyonlar (V); Çatışma alanları (VI).

SONUÇ

Bu araştırmanın sonuç bölümüne gelmesi gereken tespitlerin bir tanesi, Kürd halkının hafızasının ve dilinin ne kadar arkaik olabileceğiyle ilgilidir.^(v) Kürdlerin büyük bir coğrafya'ya dağılmaları ve farklı lehçeler veya diller altında evrimlerini sürdürmüş olmaları onları bir bütün olarak zenginleştirmiştir. Kürd dili ve hafızası çok eskiye dayanmakta ve günümüze kadar, eski dönemlere veya tarihlere ait kodsalları verileri hem dilde ve hem de hafızada saklanmış ve günümüze kadar gelebilmişlerdir. Bu çalışma şunu gösteriyor ki, Kürdçe'deki bir çok kelime ve deyim köklerinin deşifre edilmesi halinde eskiye ait bir çok verinin ortaya çıkmasına yardımcı olacaktır. Dolayısıyla, bu veriler ilk önce yerel şive / ağzı ile tespit edildiğinde ve kayıt altına alınması halinde daha fazlasına ulaşılması mümkündür. Örneğin, Xalikanlı'lar, "ser" kelimesindeki "e" harfini "a" (e → a) olarak telaffuz ederler. Xalki'deki "tang" kelimesi, standart Kürdçe'de (Kurmanci) **teng** olarak geçmektedir. Mahsun ve önemsiz olarak görünen "sartung" gibi terimler veya harflerin dönüşümü, içinde ne kadar enformasyon barındırdıkları bu tip araştırmalarla ortaya çıkmaktadır. Fars dilinin latin alfabeyle çevrilmesi halinde, "shanhbsr" gibi, eş anlamların bulunması veya karşılaştırılması da daha çok kolay olacaktır. Terimlerin karşılaştırılması, Arapça ve Farsça latin versiyonlarıyla yapıldığında, Kürdçe'deki x(w)=kh, ç=ch, ş=sh veya Arapça için "c" yerine "j", Farsça için "c" yerine "dj" olarak kullanılması veya bilinmesi, bu tür uygulamalarla, dijital kütüphanelerin bu gibi dillerdeki kelime benzerliklerine bulunmasında etkili olacak, daha hızlı ve daha fazla kaynağa ulaşmasını sağlayacaktır.

Yukarıda Sasanilerle ilgili verilerden şu soruların çıkarılması gerekmektedir. Sasaniler döneminde, devlet içinde belli kademelere gelmiş Kürdler veya başka halklardan şahıslar veya topluluklar var mıydı? Sasani İmparatorluğun çökmesi ve çözülmesi esnasında, Kürdlerin yaşadığı bölgelerdeki etkisi ne kadar büyük idi? Xalikanlı'ların "Li sar tang tungê çû." deyimini, Sasaniler dönemi ile bir ilişki kurulabilir mi veya o dönemden esinlenmiş bir deyim mi? Xalikanlı'ların esas anayurtları, Horasan veya Sasaniler merkezine yakın bir yerde olma ihtimali var mıdır? Xalikan literatürüne yerleşen bu gibi terimler, Xalikanlı'ların aslen geldikleri yerlerle, eski savaşlarla, imparatorluklarla veya yurdundan uzaklaşma nedenleri ile ilgili olabilirler mi? Veyahut, *tung* kelimesinin, standart Kürdçe'deki *teng* kelimesinin bozulmuş şekli olarak ele alınırsa; başı derde, sıkıntıda veya başı darda olan kuş anlamlarına mı geliyor?

Kurmancî (Xalkî)

ÇÛCKA BEHY

Min got; çima tavêne "sartung", yonê tung çîye? Destê xwe bire sari'ê xwa, got; mîno toceke, mîno tumigeke mîyê, berçamê mongê. Ew çûcika, çûcka behy ûniye. O pi behy ra ware, pi behy ra jî hare.

Kurdî (Kurmancî)

ÇÛCKA BA

Min got; çima dibêjin "sertung", an jî tung çîye? Destê xwe bire serîyê xwe û got; wekî taceke, mîna tumigeke mîyê, ya jî mîna berçemê manga ye. Ew çûcika, çûcka ba aniye. A bi ba re were û ba re jî here.

Bir dildeki atasözlerin ve deyimlerin nasıl oluştuğu, hangi dillerden geçtikleri, hangi kültüre ait oldukları veya ne kadar eski olduklarına dair kesin bir çalışma

v Med imparatorluğunun (MÖ. 678-549) dilinin Kürdçe olduğu savı, hem Kürd ve hem de yabancı tarihçiler tarafından son zamanlarda daha da kabul görmektedir.

olmamakla birlikte, bu konu üzerinde yeterince araştırmalar, tespitler ve önermeler bulunmaktadır.^[17] Bir atasöz veya deyim, bir halkın, bilgeliğini, ortak tecrübelerini, ahlaki duruşunu veya adalet anlayışını temsil eden kısa, öz ve güçlü ifadelerdir. Genellikle, atasözlerin, deyimlerin edebi bir özelliğe olması ve geleneksel olmalarından dolayı, çoğunlukla sabit biçimlerle günümüze kadar gelmişlerdir. Konuşulan dil değişebilse de, bu gibi sabit veriler genellikle muhafazakâr bir biçimde, hatta arkaik formda saklanabiliyorlar. Kürd dilin bu konu hakkında diğer dillere göre daha da arkaik olduğu göz önüne alınırsa, hatta dengbêj^(vi) gibi veya hafıza dayalı sözel verilerin çoğunlukta olması nedeni dile, sartung ve tang-tung ilgili verilerin günümüze muhafaza edildiği ve getirildiği kanısı daha çok ön plana çıkmaktadır.

Son olarak, Xalîkan'ın bel kemiğini oluşturan ve parmaklarla sayılabilecek eski kuşaktan bir büyüğün, fısıldaması; - Sartung? O kuşu rüzgâr getirir ve rüzgâr da götürür. O kuşa “ÇŪCKA Behy / Ba” denilir. Ne yazık ki, bu duyum bir fısıldamadan öteye geçemedi. Yalnız, onun fısıldaması rüzgârın peşinden gidilmesi için bir bahane oldu. Bu kuşun Kürd kültürü içinde kendine has bir hikayesinin olduğu ve belki bir hafızada saklı kaldığı muhtemeldir.

---

vi Dengbêjlik, Kürd sözlü edebiyatının bel kemiğini oluşturur. Hem klam (şarkı) ve hem de sözlü anlatımlardan oluşur. Tarihçesi çok eskiye dayanan bir sanat ve yapan kişiye dengbêj denir. Denbêjliđin en büyük özelliği, çocukluğundan itibaren, toplumun her kademesi ile ilişki halinde olmak, bir evliya gibi büyük bir coğrafyayı dolaşmak, hem Kürd kültürünün bir yerden başka bir yere taşınmasını sağlamak ve hem de sanatını icra etmektir.

KAYNAKLAR

- 1 Ferheng, Enstîtuya Kurdî Ya Stenbole, 2012.
- 2 Jarvis, E.D.; et al. (2014). "Whole-genome analyses resolve early branches in the tree of life of modern birds". Science.
- 3 Yuri, T.; et al. (2013). "Parsimony and Model-Based Analyses of Indels in Avian Nuclear Genes Reveal Congruent and Incongruent Phylogenetic Signals". Biology.
- 4 Iran kuşları - iranbirds.com
- 5 Alevi Hafızasını Tanımlamak Geçmiş ve Tarih Arasında Erdal Gezik – 2016.
- 6 Dictionary of the Chinese Language: In Three Parts, Robert Morrison - (Morrison 1815a). ia601908.us.archive.org/10/items/b2201178x_0001/b2201178x_0001_djvu.txt
- 7 Batı Kürtleri gerçekliği ve çözüm perspektifleri üzerine sesli düşünceler. Nuh Ateş, Bîrnebûn Zivistan 1997.
- 8 Lewis, Mark Edward (2012), China's Cosmopolitan Empire: The Tang Dynasty, Harvard University Press.
- 9 "A Brief History". Culture of Iran. Retrieved 11 September 2009.
- 10 Shapur Shahbazi, A. (2005), "Sassanidische Dynastie" , Encyclopedia Iranica , Columbia University Press.
- 11 Norman A. Stillman The Jews of Arab Lands pp 22 Jewish Publication Society.
- 12 International Congress of Byzantine Studies Proceedings of the 21st International Congress of Byzantine Studies, London, 21–26 August 2006, Volumes 1-3 pp 29. Ashgate Pub Co, 30 sep.
- 13 The History of China, From Mythology To Today, Editor: by Wikipedians.
- 14 Pirooz in China Defeated Persian army takes refuge - By Frank Wong (iranian.com/History/2000/August/China/).
- 15 Kaveh Farrokh (2007), Shadows in the desert: ancient Persia at war, Osprey Publishing, p. 274, ISBN 1-84603-108-7, retrieved 2010-06-29.
- 16 "Sasaniler". Temel Britannica Ansiklopedisi. 15. Cilt. İstanbul: Ana Yayıncılık. 1993.
- 17 Taylor, Archer. 1931. The Proverb. Cambridge: Harvard University Press, (archertaylor.com).